

"OTA-ONALAR VA O'QITUVCHILARNING O'QUVCHI MOTIVATSIYASINI
OSHIRISHDAGI ROLI: TEZKOR USULLAR VA AMALIYOT"

Ibragimova Xadicha Asliddin qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada ota-onalar va o'qituvchilarning o'quvchi motivatsiyasini oshirishdagi roli keng ko'lamda tahlil qilingan. Maqolada motivatsiya tushunchasi, uning ichki va tashqi turdagi xususiyatlari, shuningdek, ta'lim jarayonida motivatsiya omillari va ularni oshirishning ilmiy asoslari yoritilgan. O'qituvchilar va ota-onalar o'quvchilarning akademik faoliyatida muhim ta'sir ko'rsatadigan ijtimoiy va psixologik omillar sifatida ko'rib chiqilgan. Bundan tashqari, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishda ta'lim tizimida qo'llaniladigan metodik yondashuvlar, pedagogik nazariyalar, shuningdek, mashhur pedagoglarning fikrlariga asoslanib, motivatsiyani oshirishning turli usullari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Motivatsiya, ichki va tashqi motivlar, **Maslouning ehtiyojlar piramidasi, Dechi va Ryanning o'z-o'zini motivatsiya qilish nazariyasi (Self-Determination Theory), Benjamin Bloom, Lev Vygotskiy, Ta'limda Innovatsion Yondashuvlar, Gamifikatsiya, Shaxsiy yondashuv:**

O'quvchi motivatsiyasi ta'lim jarayonining ajralmas qismidir, chunki bu omil o'quvchilarning o'quv faoliyatida muvaffaqiyatga erishishiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. O'qish va o'rganishning samaradorligi faqatgina o'qituvchining bilimlarni qanday taqdim etishiga emas, balki o'quvchining o'z bilim olishiga bo'lgan qiziqishiga, ichki va tashqi motivatsiyasiga ham bog'liqdir. Motivatsiya, o'quvchining o'quv jarayoniga nisbatan faol ishtirokini, intilishlarini va o'z maqsadlariga erishishdagi qat'iyatlilikini belgilaydi. O'quvchi motivatsiyasini oshirish, ta'lim tizimining samarali ishlashini ta'minlash uchun zarurdir, chunki yuqori motivatsiyaga ega o'quvchilar o'z maqsadlariga erishishda ko'proq muvaffaqiyatga erishadilar, shu bilan birga ularning akademik va shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi.

O'quvchi motivatsiyasining yuqori darajada bo'lishi, nafaqat akademik yutuqlarga, balki ijtimoiy va shaxsiy hayotdagi muvaffaqiyatlarga ham olib keladi. O'qish jarayonida o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchi, o'qishga bo'lgan qiziqishi va intilishi o'zgarib boradigan, dinamik bir jarayon sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan, o'qituvchilar va ota-onalar o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishda asosiy rol o'ynaydilar. Ularning yondashuvlari, ta'lim muhitini yaratishdagi faoliyatlari, o'quvchilarga bo'lgan munosabatlari va rag'batlantirishlari o'quvchining motivatsiya darajasini sezilarli darajada ta'sir qiladi.

Motivatsiyaning ikki asosiy turi mavjud: ichki va tashqi motivatsiya. Ichki motivatsiya – bu o'quvchining o'qishdan o'z qoniqishini olish, bilimlarni kengaytirish istagi va maqsadga

erishish yo'lidagi ichki ehtiyojdir. Tashqi motivatsiya esa o'quvchining mukofotlar, baholar yoki ota-onalar va o'qituvchilarning rag'batlantirishi kabi tashqi omillardan ilhomlanib o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Har ikkala motivatsiya turi ta'lim jarayonida muhim rol o'ynaydi, ammo ichki motivatsiya ko'proq barqaror va uzun muddatli muvaffaqiyatlarni ta'minlaydi. Shu sababli, o'qituvchilar va ota-onalar o'quvchilarda ichki motivatsiyani rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishlari lozim. Undan tashqari, motivatsiyani oshirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish, masalan, onlayn o'qitish platformalaridan foydalanish, gamifikatsiya (o'yinlashtirish), shaxsiy yondashuvlar va interaktiv metodlar samarali bo'lishi mumkin. O'quvchilarni o'qishga undashning yangi va innovatsion usullari ularning diqqatini ta'lim jarayoniga qaratadi, o'quvchilarning o'zlarini o'qish jarayonining muhim ishtirokchilari sifatida his qilishlariga imkon yaratadi.

Shuningdek, O'zbekiston ta'lim tizimida o'quvchi motivatsiyasini oshirishga qaratilgan amaliy tadbirlar, metodlar va statistika ma'lumotlari ham muhim o'rin tutadi. O'zbek pedagogik tajribasida o'quvchilarga bo'lgan yondashuvlar va motivatsiya usullari kengaytirilgan, bu esa o'quvchilarni yanada samarali ta'lim olishga undaydi.

Mashhur olimlarning aynan motivatsiya haqidagi nazariyalariga yuzlanar ekanmiz, quyidagilarni ko'rishimiz mumkin:

Maslouning ehtiyojlar piramidasiga ko'ra, odamlarning o'z-o'zini o'zgartirish va o'z imkoniyatlarini amalga oshirish uchun motivatsiyaga ehtiyoji bor. O'quvchilarning asosiy ehtiyojlarini (oziqlanish, xavfsizlik, sevgi va qaror qabul qilish) qondirish, ularning motivatsiyasini oshirishga yordam beradi

Dechi va Ryanning o'z-o'zini motivatsiya qilish nazariyasi (Self-Determination Theory) – bu nazariyaga ko'ra, o'quvchilarning o'zlarini mustaqil va erkin his qilishlari, o'z maqsadlarini amalga oshirishda ijobiy motivatsiyani yaratadi.

Jahonga mashhur pedagoglardan biri Benjamin Blum ham o'quvchilarning motivatsiyasi haqida o'z fikrlarini asoslab bergan. U o'qituvchilarga o'quvchilarni yuqori darajali fikrlashga va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam berishni maslahat beradigan pedagog. U o'quvchilarning kognitiv jarayonlarini qo'llab-quvvatlash orqali motivatsiyalarini oshirish mumkinligini ta'kidlagan. Lev Vygotskiy esa motivatsiyani o'qishning ijtimoiy kontekstida ko'rib chiqqan. U o'qituvchilar va ota-onalar o'quvchining ijtimoiy atrof-muhitini, ularning bilim olishiga ta'sir qilishini ta'kidlagan. Vygotskiy, o'quvchilarning fikrlashini rivojlantirishda guruh ishining ahamiyatini ko'rsatgan.

O'zbekistonda o'tkazilgan ta'lim tadqiqotlariga nazar solsak quyidagilarni guvohi bo'lamiz: Yurtimizda o'tkazilgan bir nechta ilmiy tadqiqotlar, o'quvchilarning motivatsiyasi ota-onalar va o'qituvchilarning ularning ta'lim muhitiga bo'lgan yondashuviga bog'liqligini ko'rsatmoqda. Masalan, 2021-yilda O'zbekiston Ta'limi Vazirligi tomonidan o'tkazilgan so'rovnomada o'quvchilarning 70% dan ortig'i o'qituvchining o'ziga xos motivatsion yondashuvi ularning bilim olishda faolligini oshirganini ta'kidladi.

Motivatsiyani Oshirishning Amaliy Usullari

· Ota-Onalarning Yordami:

- Ota-onalar o'quvchilarga to'g'ri vaqtda e'tibor berish, ularning yutuqlarini qo'llab-quvvatlash, o'zgarishlar va muammolarni tushunish orqali ularning motivatsiyasini oshirishlari mumkin.

- Ota-onalar, o'quvchilarning mustaqil ish qilishlariga imkon berish va o'zini namoyon qilishlariga yordam berish kerak.

O'qituvchilarning Roli:

- O'qituvchilar o'quvchilarning qiziqishlarini va ehtiyojlarini tushunib, o'qish jarayonini shaxsiylashtirishlari lozim. Ular interaktiv darslar, guruh ishlari va muammoli vazifalar orqali o'quvchilarni faol ishtirok etishga undashlari kerak.

- Ijobiy fikr bildirish va mukofotlash tizimi o'quvchilarni yanada motivatsiya qiladi.

Ta'limda Innovatsion Yondashuvlar:

- Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, masalan, raqamli platformalar va o'quv ilovalari orqali motivatsiya oshirish. Bu o'quvchilarga mustaqil ishlash imkoniyatini beradi.

- "Gamifikatsiya" – o'quvchilarni o'yin usullari orqali motivatsiya qilish. Bu yondashuv o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi va o'rgatish jarayonini qiziqarli qiladi.

Shaxsiy yondashuv:

- Har bir o'quvchiga individual yondashuv, uning qiziqishlarini va ehtiyojlarini hisobga olish motivatsiyani oshirishga yordam beradi.

- O'quvchilarga o'z maqsadlarini belgilashda yordam berish va ularni bu yo'lda qo'llab-quvvatlash muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, Motivatsiyani oshirishda ota-onalar va o'qituvchilarning roli juda katta. Ular o'quvchilarni har tomonlama qo'llab-quvvatlashlari, ularga ijobiy ta'sir ko'rsatishlari va motivatsiyalarini oshirishda yordam berishlari kerak. Motivatsiyani oshirishning innovatsion yondashuvlari, masalan, gamifikatsiya, shaxsiy yondashuvlar, o'qituvchilarning qiziqarli va interaktiv metodlari orqali ta'lim samaradorligini yanada yaxshilash mumkin. Shunday qilib, motivatsiyani oshirish – bu ta'lim jarayonida nafaqat o'quvchilarning muvaffaqiyatli o'qishini ta'minlash, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga ham xizmat qiladigan muhim jarayondir. O'qituvchilar va ota-onalar o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishda ulkan rol o'ynaydi. Motivatsiya, faqatgina rag'batlantirish va tashqi omillar orqali emas, balki o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchi, ichki qiziqishlari va maqsadlariga erishish istagi orqali ham kuchayadi. Motivatsiya oshirishda ilmiy asoslangan yondashuvlar, pedagogik metodlar va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash ta'lim tizimining samaradorligini oshirishga yordam beradi, bu esa o'quvchilarning natijalari va ta'limga bo'lgan umumiy yondashuvini sezilarli darajada yaxshilaydi.

ADABIYOTLAR:

1. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.

2. Mirzaahmedov, M. (2010). *Ota-Onalar Bilan Ta'limda Hamkorlik*. Toshkent: O'qituvchi.

3. Yuldasheva, G. (2015). *Innovatsion Ta'lim Usullari Va Ota-Onalar Bilan Hamkorlik*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi.

4 O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi (2017). *Ta'limni Rivojlantirishning 2017–2021-yillarga Mo'ljallangan Davlat Dasturi*. Toshkent

**5. Asqarova O`M.** Pedagogika. Oliy o`quv yurtlari talabalari uchun darslik/ Asqarova O`M., M. Xayitboev., M.S. Nishonov. O`zR Oliy va o`rta maxsus ta'lim vazirligi. – T.: “Talqin”

6. Umarov, F. (2021). *O'zbekiston Maktablarida O'qituvchilar va Ota-Onalar Bilan Hamkorlik*. Toshkent: Ta'limni Rivojlantirish Institutlari.